

Наталія Мосюкова

Спільнота світських францисканців Дніпропетровщини

Розглядаються умови створення та розвитку спільноти світських францисканців у Дніпропетровську. Здійснено аналіз даних соціологічного опитування членів вказаної групи та охарактеризовано основні напрямки діяльності місцевої організації ФОС.

Ключові слова: Католицька Церква, францисканці, костьол, Францисканський орден світських, місіонери

Наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст., у період докорінних змін, які відбувалися в суспільно-політичному житті України, почалося відновлення структур Католицької церкви в нашій державі. Однією з проблем такого відновлення є кадрове питання. Як знаємо, в 1930-ті р. в СРСР католицьке духовенство масово зазнавало репресій, закривалися й передавалися на інші потреби костели, багато з них було зруйновано. У радянській Україні католицьких священиків налічувалося дуже мало, католицьких духовних семінарій не існувало взагалі. Сьогодні ця проблема вирішується переважно за рахунок ксьондзів з Польщі, хоча вже й на теренах України поступово з'являються власні покликані до священства.

За роки радянської влади багато людей було виховано в душі атеїзму, християнські цінності не прищеплювалися, пропагувався негативний образ Церкви та духівництва загалом і католицького зокрема.

За таких умов особливого значення у справі євангелізації й відновлення діяльності Римо-католицької церкви (далі – РКЦ) в Україні набуває допомога мирян. Про її важливість свідчить окремий декрет «Про апостольство мирян», який був прийнятий на II Ватиканському соборі (1962–1965 рр.). Серед напрямків діяльності вірян Собор назвав такі: виконувати своє апостольство, бути в світі на кшталт «закваски»; роз'яснювати та захищати християнські принципи; долучати до Церкви нових вірних; співпрацювати з Церквою в поширенні Слова Божого; займатися доброчинністю¹. У незалежній Україні з'являються фундаментальні роботи з історії католицизму в нашій державі. Серед них четвертий том 10-томної «Історії релігії в Україні»² та монографія В. Осадчого «Католицька Церква в Україні»³. Особливості діяльності, проблеми,

перспективи розвитку РКЦ на українських теренах першого десятиріччя XXI ст. висвітлюють такі релігієзнавці, як П. Яроцький⁴, А. Козирська⁵. Надзвичайно важливим, однак, залишається є дослідження релігійного життя не тільки на загальнодержавному рівні, а й на регіональному, в т. ч. й через призму активності самих мирян.

Метою цієї статті є аналіз обставин заснування та напрямків діяльності спільноти світських францисканців «Придніпров'я».

Джерельну базу дослідження складають Устав і Заповіт святого Франциска⁶, Генеральна конституція Францисканського ордену світських⁷ та ін.

Відновлення структур РКЦ в Україні (серед них і чернечих орденів), сприяли виникненню парафіяльних груп, громадських організацій католиків. Необхідними умовами утворення спільноти світських францисканців у Дніпропетровську були реєстрація (1992 р.) й активізація діяльності місцевої римо-католицької громади та душпастирська праця в ній Братів менших капучинів, початок якій було покладено в 1999 р. Орден капучинів. Нагадаємо, з'явився ще 1525 р. в Італії. Спочатку капучини були підрозділом Ордену францисканців, заснованого в 1209 р. Франциском Ассизьким. Св. Франциск обрав найбільш радикальний, найбільш наближений до життя Ісуса шлях дотримання Слова Божого, живучи «у послуху, без власності та у чистоті»⁸.

Францисканський орден світських (ФОС, створений у 1221 р. св. Франциском) становить у Церкві громадську організацію зі специфічним покликанням, яке формує життя та апостольську діяльність своїх членів⁹. Спосіб буття світських францисканців передбачає прийняття волі Бога навіть у найтяжчих обставинах і життя францисканським духом миру, відкриття сенсу труднощів та щоденних випробувань¹⁰. Вони намагаються прагнути простоти й убогості, а також очищення серця від усіх прив'язаностей, бажання володіти та панувати¹¹. Представники цього ордену «стають свідками та знаряддям місії Церкви серед людей (у власних родинах, спільноті, місцевій Церкві та в суспільстві), даючи свідчення про Христа життям та словом»¹². У Конституції ФОС зазначено, що «світські францисканці по суті свого покликання залучені до будовання Царства Божого в умовах сьогодення»¹³. Йдеться, зокрема, про сумлінне виконання своїх обов'язків на роботі, а також громадську та соціальну відповідальність. Почуваючись себе відповідальними за відновлення активності парафії та всієї Церкви, францисканці беруть участь у справі евангелізації в Україні.

Крім апостольської діяльності, покликання ФОС передбачає життя у братерському єднанні (формується братерські спільноти). За прикладом перших християн світські францисканці регулярно збираються у визначений час, щоб пізнати Живого Бога разом з братами й сестрами, для проведення спільної молитви. Почуття спільввідповідальності вимагає від них «активної співпраці згідно з можливостями кожного та прийняття на себе обов'язків по оживленню спільноти»¹⁴.

Поштовхом до створення на Дніпропетровщині місцевої громади ФОС стало заснування 2005 р. в м. Новомосковськ Місії Любові (місіонерки є світськими францисканками). Саме ці місіонерки склали майже половину канонічно затвердженої в 2007 р. спільноти «Придніпров'я», до якої входили брати та сестри з міст Дніпропетровськ (2 особи), Новомосковськ (4 особи), Дніпродзержинськ (1 особа), Кривий Ріг (2 особи). Отже, норми, викладені в ст. 46 Генеральної конституції ФОС, - про те, що «для канонічного затвердження місцевої спільноти вимагається щонайменше п'яти членів, які склали довічну Обітницю євангелічного життя»¹⁵, - було цілковито витримано.

За роки діяльності цієї релігійної організації в регіоні відбулося потужне зростання її лав за рахунок місцевих католиків. Це дозволило створити на Дніпропетровщині не одну, а три громади ФОС (2009 р. францисканці Кривого Рогу, а 2012 р. Дніпродзержинська оголосили про появу окремих місцевих спільнот).

На січень 2014 р. в парафії св. Йосипа м. Дніпропетровськ нараховується 13 світських францисканців, 12 з яких склали вічні обітниці. До францисканської спільноти «Придніпров'я» входять люди різного віку – її найстаршій представниці в 2013 р. виповнилося 65 років, наймолодшій - лише 23. Кількість членів цієї громади за роками народження розподілено майже рівномірно: 1940-ві рр. народження – 1 людина; 1950-ті – 4 особи; 1960-ті – 3; 1970-ті – 2; 1980-ті – 2 й одна особа - 1990 р. н. Більше половини спільноти - це люди віком від 30 до 40 років (31%) і від 50 до 60 років (38%). Удвічі менше серед світських францисканців Дніпропетровська та Новомосковська тих, кому від 60 до 70 років (15%), ще менше членів від 20 до 30 років і від 40 до 50 років (по 8%). Середній вік представника місцевої ФОС становить 47 років. До релігійної організації «Придніпров'я» належать як чоловіки, так і жінки – відповідно 4 і 9 осіб, як одружені, так і неодружені – відповідно 9 і 4 особи. Чисельна перевага жінок у цій спільноті пояснюється, на наш погляд, специфікою демографічної ситуації на теренах України, а також зростанням активності жінок у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Цікаво, що всі чоловіки громади перебувають

у шлюбі, а їхніми дружинами є також світські францисканки. Таким чином, до складу «Придніпров'я» входять чотири подружні пари.

Усі члени ФОС Дніпропетровська та Новомосковська мають освіту, причому більшість (69 %) – вищу, за професійною ознакою це будівельники, інженери, викладачі, військовослужбовці, архітектори, фінансисти, медики та ін.

Половина членів «Придніпров'я» - уродженці Дніпропетровської або сусідніх (Запорізької, Херсонської) областей, решта – вихідці з Поділля та Галичини. Трохи більше 50 % цих світських францисканців (7 осіб) були охрещені в Католицькій церкві, а всі інші – у Православній (проте вони мають католицьке коріння). Майже всі представники францисканської спільноти (12 з 13) польського походження, троє з них - також німецького, при цьому батьки (або хтось із них) лише восьми осіб є католиками (скрутне становище, в якому перебувала РКЦ у СРСР, і відсутність костьолів у Центральній та Східній Україні, як знаємо, надзвичайно ускладнювали хрещення в католицизмі). Батьки трьох осіб православні, однієї – взагалі не охрещені. Тільки четверо членів місцевої громади ФОС отримали хрещення в РКЦ ще в дитинстві, всі вони вихідці з Галичини або Поділля.

Активне релігійне життя абсолютної більшості місцевих францисканців (9 осіб) пов'язане з Дніпропетровськом. Почалося воно тоді, коли опіку над католиками обласного центру взяв на себе Орден братів менших капучинів. Активізація згаданих францисканців припадає на період поживлення діяльності дніпропетровських католиків щодо повернення храму. Для шести з названих осіб початок регулярного відвідування костьолу майже збігається в часі з їхнім вступом до ФОС, інші довше шукали своє покликання в Ордені.

Найбільший «стаж» перебування в ФОС у спільноті «Придніпров'я» становить 9 років. Такий досвід мають 4 особи, у ще стількох же він восьмирічний, а в двох – п'ятирічний. Протягом 3 років належать до цієї релігійної організації двоє осіб і одна людина – рік. Спільнота поступово зростає але вже не так інтенсивно, як раніше. Пік збільшення кількості світських францисканців регіону припав на 2004–2006 роки.

Отже, громади «Придніпров'я» творять жінки та чоловіки різних вікових категорій, одружені й неодружені, найрозмаїтіших професій та різного рівня освіти. Не має суттєвого значення й місце народження, бо половина її членів є вихідцями зі східних теренів України, а половина – із західних. Не впливає місце народження й на «стаж» перебування у ФОС. Суттєвою ознакою світського францисканця «Придніпров'я» є наявність польського коріння, при цьому Церква, в якій він сам був охрещений або були охрещені його

батьки, не відіграє провідної ролі у визначенні покликання. Саме в Дніпропетровську й почалася активність у релігійній сфері життя абсолютної більшості представників названої спільноти, а діяльність у ФОС – усіх.

Релігійна група «Придніпров'я», як «перша клітинка єдиного ФОС»¹⁶, перебуває під пастирською опікою І Францисканського ордену і входить до Південно-Східного регіону ФОС, який об'єднує територію Харківсько-Запорізької й Одесько-Сімферопольської дієцезій (загалом на території України існує п'ять регіонів ФОС – Західний, Хмельницький, Вінницький, Північний та Південно-Східний).

Спільнота «Придніпров'я» має Раду, яка складається з старшого, його заступника, скарбника, відповідального за формацію, секретаря та духовного асистента. Її обирають на капітулі раз на три роки. Це цілковито відповідає ст. 49 Конституції ФОС.

Францисканці «Придніпров'я» належать до громадської організації в РКЦ, яка поділяється на громади різних рівнів, але з єдиною духовністю та особливим покликанням.

Як для францисканців І Ордену, так і для членів ФОС, головною є апостольська діяльність. На перший погляд це може видатися дивним, але суспільні умови, в яких провадили свою апостольську працю св. Франциск і його брати, є доволі подібними до тих, в яких проходить проповідницька й місійна робота францисканців сучасної України.

У добу св. Франциска позиції Католицької церкви (і її понтифіка зокрема) в Західній Європі були дуже міцними. Зазначалося, що «Римська церква ніколи не помилялася і ніколи не помилиться, ніхто не має права скасовувати рішення Папи Римського і лише він може скасувати рішення інших авторитетних осіб, ніхто не має права його судити, жоден закон і жодна книжка не можуть розглядатись як канонічні без його схвалення»¹⁷ і т. п. Попри це, духовний рівень багатьох мирян і представників духівництва не був задовільним. Досить різко характеризує стан римо-католицизму в епоху Середньовіччя автор книги «Історія Християнської Церкви» Є. Смирнов. Він пише, що «звичайним явищем у житті західних християн були жорстокість, насилля, владолюбність, деспотизм»¹⁸, а «дух християнства не був нормою народного життя, сильний безкарно ображав слабого, всупереч законам справедливості»¹⁹. Прикладів нехристиянської поведінки католиків різних верств достатньо й у життєписах Франциска Ассизького, в одному з яких сказано: «В ті часи любов і страх Божий нібито згасли в серцях, і майже всюди; про покаєння не знали або навіть вважали його безглуздом. Тілесна похитливість, жага багатства та пиха набули такої влади, що, здавалося, всім світом керують ці

три диявольські спокуси»²⁰. Саме в таких умовах св. Франциск відбудовував Церкву, зруйновану в людських серцях.

У теперішній Україні маємо аналогічну ситуацію. Справді, ставлення держави до релігії та Церкви суттєво покращилось у порівнянні з радянськими часами, однак сьогодні, в період глобалізації, пропагуються такі «цінності», як збагачення, отримання насолоди в будь-який спосіб, часто люди втрачають сенс життя, стають байдужими до проблем інших. Отже, і в нашій країні існує гостра необхідність віднови храму людських душ. Власне цим і займаються сучасні послідовники св. Франциска.

Наочним показником руйнації, яка відбувалася в душах людей, були зруйновані храми. У життєписах Франциска Ассизького мовиться про занедбані церкви, які святий відбудовував власноруч. У радянській Україні багато святинь було знищено, частина колишніх сакральних споруд і нині використовується не за призначенням. Як колись засновник їхнього Ордену, брати-францисканці на українських теренах будують нові й доводять до належного стану зруйновані костьоли.

У часи, коли жив Франциск, розповсюджувались ересі, спрямовані проти Церкви, та рухи проти феодальних порядків. На Заході, за словами Є. Смирнова, «поширювалися астрологія, магія, алхімія, кабалістика, віра в чаклунство»²¹. Сучасні традиційні Церкви в Україні також діють поряд з різноманітними сектами, нині значна частина населення теж захоплюється астрологією, ворожінням, езотерикою тощо.

Нехристиянська поведінка представників влади, недовіра до неї великої кількості громадян, незадоволення людей рівнем життя довершують перелік подібних умов діяльності св. Франциска та його теперішніх українських послідовників. Попри це, перебільшенням буде ототожнення релігійної й духовної ситуації, в середньовічній Італії та в Україні ХХІ ст. На відміну від країн Західної Європи ХІІІ ст., у нашій країні сьогодні гостро стоїть проблема «воцерковлення» людей, які вважають себе віруючими, а до Церкви не ходять. У середньовіччі багато нарікань з боку мирян стосувалося самої РКЦ. Критиці піддавалися владолюбство, моральна розпуста, жадібність, симонія, неосвіченість, притаманні багатьом клирикам. Серед польського населення України католицькі священники традиційно були у великій пошані (особливо під час випробувань ХІХ–ХХ ст.). Після ІІ Ватиканського собору відбуваються процеси модернізації РКЦ, які мають позитивні результати. Католицьке духовництво має високий рівень освіти. В Україну, де католики є релігійною меншиною, для апостольської діяльності Церква відправляє своїх найбільш здібних учнів. І до таких душпастирів віряни ставляться зі справжньою повагою.

800 років відстані в часі суттєво змінили суспільство. Освіченість населення, нові засоби комунікації вносять свої корективи в діяльність послідовників св. Франциска, але не змінюють основної мети Ордену. Нині світ став більш терпимим і менш небезпечним для місіонерів (місіонерство – один з основних напрямків суспільної активності францисканців), хоча й досі існує досить реальна небезпека для католиків (переважно в ісламських країнах). В Україні ставлення до католиків з боку влади не є антагоністичним, а звинувачення в прозелітизмі, що лунають від УПЦ МП, не заважають УКЦ зростати.

Збільшення та зміцнення спільноти «Придніпров'я» відбувалося в умовах боротьби католиків Дніпропетровська за повернення будівлі костюлу, яка в 1998 р. була продана незаконно П. Лазаренком. Світські францисканці Дніпропетровська й Новомосковська в різний спосіб посилено боролися за повернення римо-католицького храму – проводили цілодобові чужання під його стінами, надсилали листи до посольства США в Києві про захист парафії від американської корпорації «Дагсбері» (саме вона була останнім власником сакральної споруди), висловлювали свої вимоги біля міськради та облради, пікетували офіси партії «Громада», яку очолював П. Лазаренко, та корпорації «Дагсбері», під час небезпеки перебували в будівлі вже поверненого костюлу цілодобово, молилися перед його дверима.

Францисканці спільноти «Придніпров'я» активно залучені в життя парафії – через підготування дарів на францисканські свята, участь у Святій Месі, прибирання храму, благодійництво та працю на відбудову святині, через підготовку Транзитусу, Хресної дороги, піклування про костел у Новомосковську тощо.

Члени ФОС Дніпропетровщини задіяні й у роботі Францисканської школи євангелізації (ФШЄ), яка є «відповіддю групи світських францисканців України на заклик папи Івана Павла II до нової євангелізації. Стиль життя згідно Євангелія, характерний для францисканської духовності, становить пропозицію для учасників Школи, як ставати дитиною Бога та братом для всіх людей. Протягом трьох років в Школі проводиться систематична підготовка людей, які хочуть ділитися з іншими досвідом своєї віри в Христа»²². Один з таких «відділів» ФШЄ функціонує в Дніпропетровську. Під час скликань світські францисканці Дніпропетровщини організовують навчання у цій школі учнів зі східних регіонів України.

Діяльність спільноти «Придніпров'я» тісно корелює із заснованою в Новомосковську Місією Любові – «апостольською групою», яка утворилася з для провадження євангелізаційної справи в умовах атеїзованого суспільства відповідно до харизмату світських францисканців. Місія Любові має такі риси: світський характер; францисканська духовність;

евангелізаційне служіння; свідоцтво братерського життя (місійна група повинна складатися щонайменше з двох осіб); економічна незалежність членів місії (працюючи, самі заробляють на своє утримання)²³. Склад і кількість місіонерів у Новомосковську періодично змінюється, але незмінною залишається їхня постійна співпраця з релігійною організацією «Придніпров'я», активна участь у всіх її апостольських справах, опікування храмом Божим у своєму місті.

Одним з показників плідної діяльності вважаємо й те, що францисканці дніпропетровської спільноти є не тільки в Регіональній раді, а й у Національній Раді ФОС. Так, серед семи членів цього органу, обраних у 2010 р., була одна представниця «Придніпров'я», а серед обраних у 2013 р. – вже чотири представники (з них двоє місіонерів, які мешкають у м. Новомосковськ).

Таким чином, активізація мирян, до якої закликав II Ватиканський собор, на пострадянському просторі, зокрема на українських землях, стала можливою лише в часи незалежності України.

Францисканський орден світських, заснований св. Франциском майже 800 років тому, має специфічне покликання, яке реалізує на підставі церковного права та власних правових документів, що, серед іншого, визначають і чітку структуру ФОС.

Важливими передумовами формування та канонічного затвердження францисканської спільноти в Дніпропетровську були реєстрація й посилення діяльності місцевої римо-католицької громади та душпастирська праця в ній Братів менших капучинів, а поштовхом до створення – поява в м. Новомосковськ Місії Любові.

До спільноти «Придніпров'я» належать як жінки, так і чоловіки різного віку, сімейного стану, місця народження, різних професій та освіти. Характерною ознакою світського францисканця аналізованого регіону є наявність польського коріння. Початок активного релігійного життя більшості членів цієї релігійної організації пов'язаний з Дніпропетровськом.

Місцеві представники ФОС провадять притаманну францисканській харизмі апостольську діяльність – беруть участь у справах Церкви, у т. ч. і в боротьбі за повернення храму та його відбудову. Їхня спільнота зростає кількісно, її члени працюють у Раді Південно-Східного регіону та в Національній раді ФОС.

¹ Документи II Ватиканського собора – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: libbabr.com/?book=1022.

² Історія релігії в Україні: у 10 т. / голов. редкол.: Колодний А. (голова) [та ін.]. – К.: Світ знань, 2001. – Т. 4: Католицизм / [ред. П. Яроцький].

- ³ Осадчий В. Католицька Церква в Україні / В. Осадчий. – Львів: Luceorgia Books & Norbertinum, 2001.
- ⁴ Яроцький П. Євроінтеграція чи єврохристиянізація (або ж синтез секулярного і сакрального) / П. Яроцький // Державно-церковні відносини в контексті досвіду об'єднаної Європи. – Галич; Івано-Франківськ; К., 2011. – С. 8–18.
- ⁵ Козирська А. Розвиток структури Римо-Католицької Церкви в Україні в контексті католицько-православних відносин (1991–2011) / А. Козирська // Історія релігій в Україні: науковий щорічник. – Львів: Логос, 2012. – Кн. 2. – С. 338–345.
- ⁶ Устав святого Франциска. Заповіт. – Вінниця: CLARA STUDIO, 2009. – 32 с.
- ⁷ Генеральна Конституція Францисканського Ордену Світських. – Національна Рада ФОС України, 2007. – 79 с.
- ⁸ Устав святого Франциска... – С. 4.
- ⁹ Генеральна Конституція Францисканського Ордену... – С. 1, 2.
- ¹⁰ Там само. – С. 10.
- ¹¹ Регула Францисканського Ордену Світських. – Національна Рада ФОС України, 2006. – С. 24.
- ¹² Там само. – С. 21.
- ¹³ Генеральна Конституція Францисканського Ордену... – С. 20.
- ¹⁴ Там само. – С. 30.
- ¹⁵ Там само. – С. 46.
- ¹⁶ Там само. – С. 47.
- ¹⁷ Лінч Дж. Середньовічна церква. Коротка історія / Дж. Лінч; пер. з англ. В. Шовкун. – К.: Основи, 1994. – С. 200.
- ¹⁸ Смирнов Е. И. История Христианской Церкви / Е. И. Смирнов. – М.: Молодая гвардия, 2007. – С. 523.
- ¹⁹ Там же. – С. 526.
- ²⁰ Легенда трех спутников // Истоки францисканства. – М.: Духовная библиотека, 1996. – С. 732.
- ²¹ Смирнов Е. И. История Христианской Церкви. - С. 527.
- ²² Францисканська Школа Євангелізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.karusni.org.ua/621.htm.
- ²³ Францисканці на місіях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psostropol.ucoz.ru>.

SUMMARY

Natalia Mosyukova

Community of the secular Franciscans of Dnipropetrovsk

The conditions of creation and development of secular community of Franciscans in Dnipropetrovsk are examined. Data from the sociological questioning of members of the group is analyzed. The basic directions of activity of local organizations SFO are described.

Keywords: Catholic Church, franciscan, Roman Catholic church, the Franciscan Order of laical, missionaries